

Küresel Finansal Piyasalardaki Krizin , Türkiye Ekonomisine ve Sanayiimize Etkileri

C. Tanıl KÜÇÜK

İstanbul Sanayi Odası
Yönetim Kurulu Başkanı

İstanbul Sanayi Odası'nda **24 Eylül 2008** günü düzenlenen "**Küresel Finansal Piyasalardaki krizin , Türkiye Ekonomisine ve Sanayiimize Etkileri; Alınması Gereken Önlemler "** konulu toplantıda konuşan İstanbul Sanayi Odası Yönetim Kurulu Başkanı C. Tanıl KÜÇÜK , dünya ekonomisinin lokomotifi olan Amerika'da yaşanan krizin, Türkiye'yi de mutlaka etkileyeceğini belirtti.. Tanıl KÜÇÜK, konuşmasında şunları söyledi:

Amerikan mali sisteminde, 2007 yılının ikinci yarısından bu yana devam eden kriz, giderek derinleşti. ABD'den, art arda, devlet tarafından kurtarılan Mortgage şirketleri ve değerinin çok altında satılan yatırım bankası haberleri geldi.

Son olarak, 29 bunalımında ayakta kalan, 158 yıllık Lehman Brothers'ın iflası, durumun ciddiyetini açıkça ortaya koydu.

Amerika Birleşik Devletleri, 1929'dan sonraki en ağır ekonomik krizini yaşıyor. Bu ağır krizde dip noktanın, yani, en kötünün geride kalıp kalmadığı konusunda ise kimse öngöründe bulunamıyor. Daha büyük bir çöküş olabilir mi, kabus bitti mi sorularının cevabı henüz bilinmiyor. Bush yönetimi, devletin, mali sistemin yanında olduğunu göstermek üzere 700 milyar dolarlık bir kurtarma paketini kongreye sundu.

Bu destek paketi, bir umut yarattı, ancak, geleceğe yönelik soru işaretleri ve endişeleri tümüyle giderebilmiş değil. Amerikan medyasında, "kurtarma planı kongreden geçer ama işe yaramazsa o zaman ne olacak", "bir "B" planımız var mı" gibi sorulara rastlanıyor.

Finansal kuruluşların açgözlü davranarak, aşırı risk almalarının diyetini vergi mükelleflerinin ödemek zorunda kalması, tartışmalara neden oluyor.

Yaşanan kriz, ekonomide bir dönemin kapanışı olarak da değerlendirilmekte. Pazar ekonomisinin kalbi diyebileceğimiz bir ülkede, kurtarma operasyonları ile, pek çok kuruluşun adeta devletleştirilmesi, serbest piyasa ekonomisinin bitişi olarak görülüyor.

Muhafif çıkışlarıyla tanıdığımız, Nobelli ekonomist Joseph Stiglitz'in "Wall Street'teki çöküşü, Berlin Duvarı'nın çöküşüyle " eşdeğer olarak yorumlaması bu anlamda gerçekten dikkat çekici bir değerlendirme.

Kriz sonrası için, küresel finansal sistemde yeni düzenlemelere gidilerek, daha kurallı bir serbest piyasa ekonomisine geçileceği beklentisi hakim.

Önümüzdeki dönemde, uluslararası ekonomi gündemini işgal edeceğine inandığımız bu tartışmaları bir tarafa bırakarak, ben, hepimizin aklındaki soruya, bütün bunlar ülkemizi, Türkiye'yi nasıl etkileyecek sorusuna gelmek istiyorum.

Sanırım, ilk aşamada, bu soruya cevabımız, "Dünya ekonomisinin lokomotifi olan Amerika'da yaşanan kriz, şöyle ya da böyle Türkiye'yi de mutlaka etkileyecektir" şeklinde olmak durumunda. Ancak, muhtemel etkilerin derecesini öngörmek pek kolay değil. Aşama aşama gidecek olursak;

Öncelikle, artık dünyada, düşük faiz yüksek likidite döneminin sonuna gelindiğini görmeliyiz. Önümüzdeki günlerde, dışardan kredi bulmak eskisi kadar kolay olmayacağı gibi maliyetler de yükselecektir.

Diğer taraftan, batı ekonomilerinde büyüme yavaşlayacaktır. ABD ile dış ticaret hacmimiz pek büyük değil. ABD'ye yaptığımız ihracat, toplam ihracatımızın %5'i civarındadır. Ancak, toplam ihracatımızın %60'ına yakını gerçekleştirdiğimiz Avrupa birliği ülkelerinde büyümenin yavaşlaması bizi etkileyecektir.

Avrupa ekonomileri genelinde yavaşlama öngörülüyor. Almanya ve İspanya'da ise küçülme bekleniyor. Özellikle en büyük dış ticaret partnerimiz olan Almanya'daki küçülme beklentisi Türkiye için iyi bir haber değil.

Hafızalarımızda, hala canlılığını koruduğu üzere, Türkiye benzer bir mali krizi 2001 yılında yaşamıştır. Bu anlamda, Amerika'nın önünde gittiğimizi söyleyebiliriz!

2001 sonrasındaki yeniden yapılanma sonrasında, bankacılık sektörümüz eskiye kıyasla çok daha sağlam bir yapıya taşınmıştır. Riskli finansal ürünlere fazla yönelmemiştir. Bu, Türkiye için, bardağın dolu tarafını oluşturan önemli avantajlardan biridir. Bardağın boş tarafına baktığımızda ise, ilk olarak, yüksek cari açık karşımıza çıkmaktadır. Cari açık, 2008'de de hız kesmeden artmaya devam etmiştir.

Son verilere göre, temmuz 2008 itibarıyla, bir yıllık cari açık 47 milyar, yedi aylık cari açık da 32 milyar dolardır.

Cari açık artarken, maalesef ki, aynı dönemde döviz girişi azalmıştır.

2008'in yedi ayı sonunda, net doğrudan yatırım girişinde, bir önceki yılın aynı dönemine göre, %41; net portföy yatırımı girişinde de %70 oranında azalma vardır. 2007'nin yedi ayı sonunda, resmi döviz rezervleri 7.8 milyar dolar artarken, 2008'in aynı dönemindeki artış, sadece 659 milyon dolarda kalmıştır.

Küresel finansal piyasalardaki bu koşullar altında, Türkiye bu kadar yüksek cari açık vermeye daha ne kadar devam edebilir?

Cari açığını sorunsuz bir şekilde nasıl finanse edebilir?

Önümüzdeki dönemde, batı ekonomilerinde faizlerin yükselmesi durumunda, cari açığımızı finanse edecek fonları çekebilmek için çok daha yüksek oranlarda faizler ödemek zorunda kalabiliriz. Kanaatimizce, cari açık konusunda çok dikkatli olmak zorundayız.

Bardağın boş tarafındaki temel sorunlardan biri de, yüksek ara malı ithalatımızdır, ki, bizler bu soruna her fırsatta dikkat çekme gayreti içindeyiz. Bu konu, yüksek dış ticaret açığı ve cari açığın da ana nedenlerinden biridir.

2008'in ilk yedi ayı sonunda ihracatımızın toplamı 81.4 milyar dolardır. Aynı dönemdeki ara malı ithalatımız ise, 95.8 milyar dolardır. Bununun 29.4 milyar doları enerji ithalatıdır.

Dolayısıyla, önümüzdeki manzara şu ki; yaptığımız ihracat, bırakın, ülkemiz için artı değer yaratmayı, üretim yapabilmek için ihtiyaç duyduğumuz girdileri ithal etmeye bile yetmemiştir. Veriler, girdi ithalatımızın giderek arttığını göstermektedir.

1998 yılında ithalatımızın %64'ü ara malı iken, 2008'in ilk yedi ayında bu oran %76'ya yükselmiştir.

Bu yapı sürdürülebilir değildir! Türkiye, bu durumu değiştirmek ve burada bir denge sağlamak zorundadır.

Bardağın boş tarafına bakmaya devam edecek olursak, reel sektörümüzün yabancı para cinsinden borçlarının yüksekliği bir diğer önemli risk olarak karşımıza çıkmaktadır.

Eldeki son verilere göre, 2008'in ilk çeyreği sonu itibariyle, özel sektörümüzün dış borcu 172 milyar dolardır. Bu borcun, 112 milyar doları, finansal olmayan kuruluşlara, yani reel sektöre aittir.

Burada bir olumlu nokta, reel sektörün, 112 milyar dolarlık dış borcunun, 87 milyar dolarını, yaklaşık %78'ini uzun vadeli borçların oluşturmasıdır. Dış borçların çoğunlukla uzun vadeli olması, reel sektörümüze bir miktar nefes alma imkanı sağlayabilecektir.

Türkiye ekonomisi için bir diğer risk, büyümenin yavaşlamasıdır! Kaldı ki, biz, bu konuda zaten sıkıntılıyız. 2008'in ikinci çeyreğinde, GSYİH, sadece %1.9 büyümüştür. Bu oran, 26 çeyrektir devam eden kesintisiz büyüme döneminin, 2002 ilk çeyrek hariç, en düşük oranıdır.

İkinci çeyrekte, özel sektör yatırım harcamaları sadece, %0.6 artmış, makine ve teçhizat harcamaları ise %2.7 küçülmüştür. Bu veriler, özel sektör yatırımlarının neredeyse durma noktasına geldiğini göstermesi bakımından özellikle önemlidir. Aynı dönemde, özel tüketim harcamalarının sadece %2.8 oranında artması, iç talepteki sıkıntıların devam ettiğinin işaretidir.

Büyümede, 2008'in ikinci yarısına yönelik öncü veriler de, ne yazık ki iç açıcı değildir. Büyümenin lokomotifi olan sanayiimizde üretim, temmuz ayında %3,4 gibi düşük bir oranda artmıştır.

İhracatımıza gelince....TÜİK verilerine göre, ocak–temmuz döneminde ihracatımızdaki ortalama artış %39'dur. TİM, ağustos ayı ihracat artış oranını %27.6 olarak açıklamıştır. Dolayısıyla, ağustosta, yılın yedi ayındaki ortalama oranın altında bir artış söz konusudur.

Biraz daha ayrıntılı bakınca, bunda en büyük etkenin, taşıt araçları ihracatındaki yavaşlama olduğu görülmektedir. İhracatımızın lokomotifi konumunda olan bu sektörümüzdeki, yavaşlamanın kalıcı olmayacağını ümit etmek istiyoruz.

Daha önce de başka vesilelerle ifade ettiğim gibi, sanayicimiz adeta cambazlık yaparak, elindeki tüm imkanları kullanarak üretim ve ihracat mücadelesini sürdürmektedir.

Doğalgaz ve elektriğe yapılan zamlar bu mücadeleyi daha da zorlaştırmıştır. Sanayide kullanılan elektriğe yılbaşından bu yana toplam %60'a yakın zam yapılmıştır. Nispeten daha olumlu yıllarda, ertelenen, adeta halının altına süpürülen, elektrik zammı, çok kritik bir dönemde, birikmiş halde, sanayimizin yakasına yapışmıştır. Bunun doğru bir fiyatlandırma politikası olduğunu söylemek mümkün değildir.

Geriye dönüp baktığımızda, büyümedeki yavaşlamanın da, küresel krizde gelinen noktanın da beklenmedik, hazırlıksız yakalayan, sürpriz gelişmeler olarak değerlendirilemeyeceği açıkça görülmektedir. 2006 yılındaki dalgalanmayı takiben büyüme tökezlemeye başlamıştı.

Likiditedeki bolluğun ilelebet süremeyeceği, dış kaynak girişine ve düşük kura bağlı büyümenin bir noktada yavaşlayacağı biliniyordu. Küresel piyasalardaki geçen yaz patlak veren krizin, dalga dalga devam edeceği belli idi. Elbette ki, hükümet ve ekonomi yönetimi de bu risklerin farkında idi. Ama ne yazık ki, Türkiye, zamanı, yeteri kadar iyi değerlendirememiştir.

2007'yi seçimlerle, siyasi krizlerle geçirdik. Ekonomi, birinci gündem maddesi olmadı, olamadı. 2008'in başlarında, küresel kriz tehdidinin de etkisiyle, uzun yıllardır gündemde olan bazı reformlarda bir miktar mesafe alınabildi. Sonra ekonomi adeta yine unutuldu. Yine siyaset ön plana çıktı.

30 temmuz günü, anayasa mahkemesinin AKP'ye yönelik kapatma davasını karara bağlaması ile; iş dünyası olarak, artık ekonominin ön plana çıkacağı ümidi ve beklentisi içine girmiştik. Ne yazık ki, ümitlerimiz yine boşa çıktı! Bu günlere geldik!

Şimdi karşımızda ciddi bir tehdit var. Ama, bu tehdit karşısında tümüyle savunmasız da değiliz. Bardağın dolu tarafları da var. Bankacılık sektörümüz gibi, bütçe dengelerimiz de geçmişe kıyasla çok daha iyidir.

Bütçe dengesinde, faiz dışı fazlada, faiz giderlerinde hedefin üstünde bir performans söz konusudur. Sayın başbakanımızın, ekonomi ile ilgili son basın toplantısında, mali disiplinin devam edeceğini ısrarla ifade etmesi, özellikle yaklaşan yerel seçimler öncesinde önemlidir.

Sayın başbakan, aynı toplantıda, kayıt dışı ile mücadeleyi de gündeme getirmiştir. Bu konuda daha önce de benzer açıklamalar duymuştuk. Ümit ediyoruz ki, kayıt dışı ile mücadelede, artık, istek beyanından, irade koyma aşamasına geçilebilecektir.

Bardağın dolu tarafındaki önemli bir unsur da dayanıklı reel sektörümüzdür. Uzun yıllardır zor koşullarda rekabet mücadelesi veren Türk reel sektörü, krizlere karşı adeta aşılanmıştır. Nitekim, şimdiye kadarki aşamada, Türkiye nispeten başarılı bir sınav vermiştir! Bundan sonra yapmamız gereken, süratle bardağın boş taraflarını nasıl dolduracağımıza, krizi nasıl fırsata çevirebileceğimize odaklanmak olmalıdır!

Kriz, nasıl fırsata çevrilebilire gelince...

Unutmayalım ki, rahat zamanların rehaveti içinde ertelenen mecburiyetler, örneğin yıllardır beklediğimiz rekabet gücünü destekleyici reformlar gibi mecburiyetler, kriz tehdidi karşında daha süratle hayata geçirilebilir.

Yine unutmayalım ki, hem insanlar hem sistemler zor zamanlarda daha yaratıcı olabilmektedir. Bir çok icat, bir çok buluş, böyle zor zamanların ürünüdür. Bizler de, kriz koşullarında, yaratıcılığımızı zorlayarak ihracat pazarlarımızı, ürünlerimizi çeşitlendirebiliriz. Zaman içinde bunlar kalıcı kazanımlara dönüşecektir.

Diğer taraftan, küresel finansal sistemdeki alt üst oluş, gelişmekte olan ülkeler için fırsatlar yaratabilir. Olası fırsatları dikkatle takip edebilmeliyiz. Tüm bunları başarmanın en önemli şartı, dikkatlerin ekonomide olmasıdır! Ekonomi yönetiminde bütünlüğün, koordinasyonun güçlenmesidir! Hükümet ve ekonomi yönetimi bu anlamda tarihi bir sorumluluğa sahiptir.

Bu çerçevede, son iki yıldır, her fırsatta yaptığımız çağrıyla bir kez daha tekrarlıyor ve gündemin birinci maddesi ekonomi olmalıdır diyoruz.